

# اثر بخشی آموزش صلح بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه

لیلا زمانی کوخالو<sup>۱</sup>

مژگان سپاه منصور<sup>۲</sup>

خدیجه ابوالمعالی<sup>۳</sup>

چکیده:

این پژوهش با هدف، تعیین اثربخشی آموزش صلح، بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان، به روش نیمه تجربی با طرح پیش آزمون- پس آزمون با در نظر گرفتن گروه کنترل و پیگیری یک ماهه انجام شد. جامعه آماری پژوهش، کلیه دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه منطقه ۱۹، آموزش و پرورش شهر تهران، در سال تحصیلی ۹۹-۹۸، به تعداد بالغ بر ۵۹۰۱ نفر بود. حجم نمونه آماری پژوهش، ۴۰ نفر دانش آموز دوره اول متوسطه بود که به روش نمونه گیری هدفمند انتخاب شده اند. ابزار گردآوری داده ها، بخش ارزیابی روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی از پرسشنامه شایستگی تحصیلی (ACES)، الیوت ودیپرنا (۱۹۹۹) بود. پس از اجرای پیش آزمون، گروه آزمایش طی ۸ جلسه ۹۰ دقیقه ای به صورت پی در پی، بر اساس پروتکل آموزش صلح محقق ساخته، تحت آموزش صلح قرار گرفته و گروه کنترل، هیچ گونه آموزشی در این زمینه دریافت نکردند. در انتها، هر دو گروه در معرض آزمون ارزیابی روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی قرار گرفتند (پس آزمون). پس از گذشت یک ماه مجدداً هر دو گروه در معرض همان آزمون ارزیابی روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی واریانس با اندازه گیری مکرر و آزمون تعقیبی بونفرونی تحلیل شد. تحلیل واریانس نشان داد که آموزش صلح ۵۷ درصد تغییرات واریانس نمرات مهارت های بین فردی و ۴۶/۱ درصد تغییرات واریانس نمرات انگیزه تحصیلی را تبیین می کند؛ بنابراین می توان گفت آموزش صلح در افزایش مهارت های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان مؤثر بوده است. و این تأثیر پس از مرحله پیگیری پایدار مانده است ( $p < 0/01$ ). نتایج این پژوهش حاکی از ضرورت یادگیری چگونه باهم زیستن است. آموزش صلح با تأثیر گذاری مثبت بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان، موجب بهبود روابط بین فردی دانش آموزان در مدرسه و افزایش انگیزه به تحصیل در آنان می گردد.

واژه های کلیدی: آموزش صلح، روابط بین فردی، انگیزه تحصیلی.

۱. دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران. ایران. (نویسنده مسؤول) ایمیل:

lezamani@gmail.com

۲. دانشیار گروه روانشناسی عمومی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران. ایران.

۳. دانشیار گروه روانشناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

مدرسه بعد از خانواده، مهمترین نهادی است که نوجوانان در آن رشد می‌کنند و مورد حمایت قرار می‌گیرند. آن‌چه مشخص است آن است که تعریف مدرسه در دنیای توسعه یافته تغییر پیدا کرده است. مدرسه دیگر مکانی محسوب نمی‌شود که علوم، ریاضیات، خواندن و نوشتن را به دانش‌آموزان بیاموزد. بلکه مکانی است که با آموزش مهارت‌های زندگی، بتواند زمینه افزایش سلامت روان را در میان نوجوان و جوانان، فراهم آورد تا در کنار آن، موجبات پیشرفت و موفقیت درسی دانش‌آموزان هم به وجود آید. این دانش‌آموزان در آینده پیام‌آور صلح و دوستی برای جهان خواهند بود (هدایتی، ۱۳۹۹). یکی از مهمترین مهارت‌های زندگی، مهارت «بین‌فردی» یعنی مهارت ارتباط فرد با فرد یا گروه در اجتماع انسانی می‌باشد، زیرا بخش مهم از واقعیت‌زندگی، روابط اجتماعی است و توانایی در حسن همجواری و موفقیت در ایجاد ارتباط مؤثر، یکی از عوامل مهم موفقیت در زندگی است. (نیلی‌پور، ۱۳۹۰). منظور از مهارت‌های ارتباطی، توانایی ابراز ویژگی‌های کلامی و غیر کلامی صحیح است که برای برقرار کردن ارتباط فردی ضروری است (حجازی، باباخانی و احمدی، ۱۳۹۷). برقراری ارتباط مؤثر بین دانش‌آموزان، باعث بهبود احساسشان نسبت به رویدادها و فرایندهای مرتبط با مدرسه و تحول کیفیت آموزش و یادگیری می‌شود (لاری، حجازی، اژه‌ای و جوکار، ۱۳۹۸). هر اندازه روابط بین افراد در مدرسه دوستانه و صمیمی‌تر باشد، درس‌های بعد، مشکلات ارتباطی و رفتاری کمتر و احساس تعلق و امنیت روانی بیشتری خواهند داشت (سندیپ و راشمی<sup>۱</sup>، ۲۰۱۷).

بر مبنای نظریه «خودتعیین‌گری»، نیاز به ارتباط، یکی از نیازهای بنیادین روانشناختی است که به تمایل به قوی و پایدار بودن روابط بین فردی، اتصال با دیگران، پذیرفته شدن از سوی آنان و احساس تعلق به آن‌ها و به جامعه اشاره دارد (رایان، ۱۹۹۵). همچنین بر اساس نظریه دلبستگی بالبی، نوجوانان دارای یک کشش غریزی برای ارتباط با فرد دیگر هستند. بنابراین فرایند، نیاز به ارتباطات بین فردی امری ذاتی است (استنبرگ، ۲۰۰۴). تعامل دانش‌آموزان با یکدیگر، دو بعد شناختی و عاطفی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. روابط عاطفی و هیجان‌ها به عنوان یک عنصر مهم در تعامل اجتماعی و ارتباط میان فردی است. از این رو، دانش‌آموزانی که از شایستگی‌های عاطفی و اجتماعی برخوردارند، علاوه بر روابط مثبت و سازنده با دیگران، از سلامت ذهنی و توانایی سازگاری بالایی برخوردارند (همفری، کالامبوکا، ویگلزورث، لندروم، دیتون و وولپرت<sup>۲</sup>، ۲۰۱۱). ارتباط دانش‌آموزان با یکدیگر، یا با معلمان خود، انگیزه آن‌ها را در فعالیت‌های تحصیلی و عملکرد هیجانی و اجتماعی بهبود می‌بخشد و به رشد شخصی و هویت‌های خودشکوفایی آنان کمک می‌کند (اسپیلت، هیوز، وو و کوآک، ۲۰۱۲؛ ریلی، ۲۰۰۹ و موتابی و فتا، ۱۳۸۷). وجود تعارض در این رابطه، با ایجاد احساس ناامنی و فشار، مانعی برای رشد دانش‌آموز به حساب می‌آید (بیکر، ۲۰۰۶).

نوجوانی و دوره متوسطه از مهم‌ترین دوره‌های زندگی دانش‌آموزان است. برقراری روابط سالم با دیگران و کسب مهارت‌های فردی لازم برای شناخت زندگی سالم و مؤثر، از مهم‌ترین نیازهای دانش‌آموزان در این دوره

1. Sandeep & Rashmi

2. Humphrey, Kalambouka, Wigelsworth, Lendrum, Deighton & Wolpert

است. چنانچه نوجوانان به راهبردهای مقابله‌ای کارآمد مجهز نباشند و توانایی کمی برای درک هیجان‌های خود و دیگران داشته باشند، در برخورد با فشارها و بحران‌های نوجوانی توان کمتری داشته و دارای مشکلات بین‌فردی<sup>۱</sup> بیشتری می‌گردند (تاجری، ۲۰۱۶). نتایج پژوهش حبیبی کلیر، فرید، مصرآبادی و بهادری خسروشاهی (۱۳۹۸) نشان داد که آموزش مهارت‌های اجتماعی، بر روابط بین‌فردی دانش‌آموزان تأثیر دارد و باعث کاهش مشکلات بین‌فردی در دانش‌آموزان می‌گردد. برقراری روابط بین‌فردی برای افراد دارای مشکلات بین‌فردی، اغلب یکی از ناراحت‌کننده‌ترین عوامل استرس‌زا به‌شمار می‌رود که آن‌ها به‌صورت روزانه با آن مواجه می‌شوند (نوروزی، زرگر و اکبری، ۲۰۱۷). مشکلات بین‌فردی خصیصه‌ای است که منجر به پریشانی شخصی می‌شود و از عملکرد مناسب فرد در روابط اجتماعی جلوگیری می‌کند؛ همچنین نقش مهمی در دوام اختلالات و ناراحتی‌های روان‌شناختی دارد (مارکی، مارکی، ناو و آگوست<sup>۲</sup>، ۲۰۱۴). گرشام، ون و کوک<sup>۳</sup> (۲۰۱۷)، در پژوهشی مهارت‌های اجتماعی را به‌عنوان رفتارهای جایگزین برای دانش‌آموزان در معرض خطر، تعلیم دادند. این مهارت‌ها شامل مهارت‌های دوست‌یابی، ابراز وجود و ارتباط بوده است.

شواهد پژوهشی نشان داده‌اند که تجربه مشکلات بین‌فردی برای نوجوانان نتایج منفی مانند افت عملکرد تحصیلی، احساس تنهایی، خودکشی، ترک زود هنگام مدرسه، بیکاری، روابط ناکارآمد با والدین و سوء مصرف مواد را در پی دارد (دستان، داود و بساک‌نژاد، ۲۰۱۴). همچنین نوجوانان به دلیل حساسیت نسبت به طرد و انتقاد، عزت‌نفس پایین، از روابط بین‌فردی کناره‌گیری می‌نمایند و دارای روابط بین‌فردی ضعیفی می‌گردند (میلر، دیر، جنتیلی، ویلسون، پریور و کمپیل<sup>۴</sup>، ۲۰۱۰)؛ روابط بین‌فردی مؤثر، اثر مستقیم بر روی سلامت روانی فرد دارد و به‌رشد شخصی و هویت‌های خودشکوفایی افراد کمک می‌کند (موتابی و فتا، ۱۳۸۷). دانش‌آموزان با روابط بین‌فردی بهتر، ادراک مطلوب‌تری از مدرسه دارند و دیدگاه مثبتی در مورد خودشان دارند (هولدر و کلاسن<sup>۵</sup>، ۲۰۱۰). نوجوانانی که مورد پذیرش همسالان قرار دارند، احساس بهتری داشته و درباره خودشان و صلاحیت‌هایشان به‌طور مثبت فکر می‌کنند و در موقعیت‌های اجتماعی دریافت شده، نسبتاً هم‌نوا هستند و به‌آسانی با مسائل کنار می‌آیند (کامپتن<sup>۶</sup>، ۲۰۱۲). یافته‌های میلینگ، باک، موتنگومری، اسپیرز و استالارد<sup>۷</sup> (۲۰۱۲)، نشان داد که دلبستگی ایمن با همسالان می‌تواند منجر به ارتباط بهتر با مدرسه و کاهش افسردگی و افزایش انگیزه تحصیلی در میان نوجوانان دانش‌آموز شود. علت آن این امر است که در دوره نوجوانی، نیاز نوجوان به همسالان بیشتر از گذشته می‌شود و حضور همسالان حمایتگر می‌تواند به نوجوان درس‌آزادگی بهتر، کمک کند. مطالعات بهادری خسروشاهی و حبیبی کلیر (۱۳۹۶)، حاکی از این بود که آموزش مهارت‌های ارتباطی باعث افزایش انگیزش درونی، انگیزش بیرونی و سازگاری تحصیلی شده و میزان بی‌انگیزشی را در دانش‌آموزان کاهش می‌دهد.

1. problems interpersonal
2. Markey, Markey, Nave & August
3. Gresham, Van & Cook
4. Miller, Dir, Gentile, Wilson, Pryor & Campbell
5. Holder & Klassen
6. Compton
7. Millings, Buck, Montgomery, Spears & Stallard

روابط بین فردی و انگیزه‌تحصیلی دو مورد از خرده مقیاس‌های توانمندسازهای تحصیلی است که خود از مؤلفه‌های شایستگی تحصیلی محسوب می‌شود (موسوی، ابوالمعالی و میرهاشمی، ۱۳۹۶). منظور از انگیزه‌تحصیلی، میل یا اشتیاق برای کسب موفقیت و شرکت در فعالیت‌هایی است، که موفقیت در آن‌ها به کوشش و توانایی‌های فرد بستگی دارد (مارشال ریو، ۲۰۱۴). براساس تعریفی از جونز<sup>۱</sup> (۲۰۰۹)، انگیزه تحصیلی مجموعه‌ای از اقدامات رفتاری (انتخاب هدف، تلاش، پافشاری و مداومت) فکری و گفتاری است که به‌موجب آن فعالیت‌های فیزیکی و ذهنی معطوف به‌هدف برانگیخته می‌شود و ادامه می‌یابد؛ بر این اساس انگیزه، خصیصه مهمی است که همه فعالیت‌های دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. دانش‌آموزان دارای انگیزه، به‌فعالیت‌ها علاقه‌مندند، سختکوش هستند، اعتمادبه‌نفس دارند، درانجام تکالیف استمرار نشان می‌دهند و عملکرد مطلوب‌تری دارند (شانک، پتريچ و میک<sup>۲</sup>، ۲۰۱۲).

تحقیقات متعدد بیانگر وجود رابطه معنادار بین انگیزه و پیشرفت تحصیلی است (یو، دانگ و لیم<sup>۳</sup>، ۲۰۱۶؛ فروایلند و وورل<sup>۴</sup>، ۲۰۱۶؛ تروینو و دفریتاس<sup>۵</sup>، ۲۰۱۴). بین انگیزه تحصیلی فراگیران و دستیابی به اهداف آموزشی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد (قاسمی و فولادچنگک، ۱۳۹۰). دانش‌آموزانی که انگیزه تحصیلی بالایی دارند، سطح بالاتری از پیشرفت تحصیلی را تجربه می‌کنند (تری پاینر، فرنٹ و آستین<sup>۶</sup>، ۲۰۱۳، به نقل از بهادری خسروشاهی و حبیبی کلیر، ۱۳۹۶). به اعتقاد روول و هونگ<sup>۷</sup> (۲۰۱۳)، انگیزه تحصیلی مهمترین بنیاد پیشرفت در دانش‌آموزان می‌باشد. انگیزه رابطه تنگاتنگی با عزت‌نفس و خودانگاره دارد و چون هر دو در آغاز به‌وسیله دیگران شکل می‌گیرد، پس واکنش دوستان و افراد مورد اعتماد تأثیر عمیقی در خودباوری و انگیزه دانش‌آموز دارد (هارتلی برور<sup>۸</sup>، ۲۰۰۷). با این فرض که انگیزه بر تمام ابعاد تحصیلی تأثیر گذار بوده و بر موفقیت در مدرسه مؤثر است، بهبود و ارتقای انگیزه تحصیلی هدفی ارزشمند محسوب می‌شود؛ به همین علت وقتی در سیستم آموزشی مشکلاتی همچون افت تحصیلی رخ می‌دهد، از انگیزه‌ی یادگیرنده به‌عنوان یکی از علل مهم آن یاد می‌شود (کیم، پارک، کوزارت و لی<sup>۹</sup>، ۲۰۱۵)؛ و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت و افت تحصیلی همواره یکی از حوزه‌های مورد نظر پژوهشگران این عرصه بوده است (یو و همکاران، ۲۰۱۶ و کاسو و ییمام<sup>۱۰</sup>، ۲۰۱۶).

با توجه به این که دوره نوجوانی از اهمیت بیشتری برخوردار است و مشکلات انگیزشی و بین فردی می‌تواند باعث روابط ناسالم و افت عملکرد تحصیلی گردد؛ بنابراین ضرورت دارد تا با استفاده از راهکارهایی به کاهش

- 
1. Jones
  2. Schunk, Pintrich & Meece
  3. You, Dang & Lim
  4. Froiland & Worrell
  5. Trevino & DeFreitas
  6. Tre Painer, Fernet & Austin
  7. Rowell Hong
  8. Hartley Brewer & Nahidi
  9. Kim, Park, Cozart & Lee
  10. Kassu & Yimam

این مشکلات پرداخته شود. به نظر می‌رسد یکی از عواملی که می‌تواند در بهبود روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر باشد، ارتقای شایستگی اجتماعی و تحصیلی نوجوانان با آموزش صلح است.

در چند دهه اخیر آموزش صلح به معنای یادگیری برای باهم زیستن و مهارت‌های بین فردی در مراکز آموزشی توسط صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران آموزشی مورد توجه قرار گرفته است. با آموزش صلح و تقویت روابط بین فردی، از طریق ایجاد آگاهی و ارتقاء مهارت‌ها؛ می‌توان به شکل‌گیری جامعه‌ای که در آن افراد در صلح و آرامش و بدون خشونت و پرخاشگری زندگی کنند کمک کرد. هدف اصلی آموزش صلح، برقراری صلح میان انسان‌ها، روابط بین فردی، گروه‌ها، جوامع و فرهنگ‌ها است (لورتینز<sup>۱</sup>، ۲۰۱۶).

اهمیت آموزش صلح در جهان امروز تا حدی است که انجمن تخصصی با عنوان مؤسسه بین‌المللی آموزش صلح تأسیس شده است و هر سال با گردهم آوردن متخصصان سرتاسر جهان، موضوعات مرتبط با صلح را مورد بررسی قرار می‌دهد (جنکینز<sup>۲</sup>، ۲۰۰۸). متمم پیشنهادی یونسکو درباره‌ی آموزش صلح، مستلزم این اصل است که آموزش صلح به عنوان یک اصل فراگیر در آموزش به رسمیت شناخته شود. یعنی در تدریس این رویکرد، صرف‌نظر از موضوع یادگیری، جهانی شود و محتوای آموزش صلح، وارد فعالیت‌های تدریس شود (فتیحی و اجارگاه و اسلامی، ۲۰۰۸). یادگیری برای باهم زیستن یکی از موضوعات عمده در تعلیم و تربیت امروزه است. این آموزش از کشمکش‌ها اجتناب می‌کند و یا آن‌ها را به صورت مسالمت‌آمیز از طریق یادگیری برای زندگی کردن باهم و همچنین از طریق توسعه روحیه احترام به ارزش‌های کثرت‌گرایی و درک متقابل حل می‌کند (چریف<sup>۳</sup>، ۲۰۰۶).

مونت‌سوری<sup>۴</sup> (۱۹۷۲)، در این زمینه می‌گوید: در آموزش، افراد را تشویق می‌کنند تا به دنبال علایق شخصی خود بروند، دانش‌آموزان در مدرسه، آموزش می‌بینند که هیچ کمکی به اطرافیان خود نکنند و برای پیشرفت هم‌کلاسی‌های خود که چیزی بلد نیستند، تلاش نکنند و تنها نگران این باشند که در پایان سال ترفیع بگیرند و جایزه این رقابت را به خود اختصاص دهند. این مخلوقات خودخواه بیچاره که به‌طور تجربی ثابت شده است که از لحاظ روحی و ذهنی خسته هستند؛ بعدها خود را در زندگی همانند دانه‌های جدا بر روی زمین کویری می‌یابند که هر کس جدا از همسایه خود زندگی می‌کند، آن‌ها بی‌حاصل و بی‌تجربه هستند و اگر طوفانی بیاید این ذره‌های ریزانسانی که هیچ وابستگی به دنیا و زندگی نداشته‌اند، به راحتی از هم پاشیده خواهند شد. بنابراین اگرچه مدارس به عنوان یکی از مهمترین عوامل مؤثر در ترویج صلح از جایگاه ویژه‌ای در ادبیات آموزش صلح برخوردار است؛ شواهد و مطالعات متعددی نشان می‌دهد که اعمال خشونت در مدارس از رشد تأسف باری در دو دهه گذشته برخوردار بوده است و برخلاف آنچه که انتظار می‌رود، مدارس همگام با بسیاری از رسانه‌ها و مؤسسات، خشونت را به اشکال مختلف در ذهن و رفتار دانش‌آموزان شکل می‌دهند.

1. Lauritzen

2. Jenkins

3. Cherif

4. Monte Sori

نتایج پژوهش میشرا<sup>۱</sup> (۲۰۱۵) با عنوان «آموزش صلح در مدارس متوسطه ادیشا در هند»، نشان داده است که از نظر مدیران، تلقین و توسعه تفکر و نگرش مثبت در دانش آموزان، در آینده موجب دستیابی به اهداف نهایی بهتر و جامعه‌ای صلح‌آمیز خواهد شد (میشرا). افزون بر این، رفتارهای صلح‌آمیز و مثبت معلمان و دانش آموزان در تعامل با یکدیگر، به موفقیت برنامه‌های آموزشی مرتبط با مقوله صلح در مدرسه کمک می‌کند و بروز رفتارهای منفی و خشونت‌آمیز باعث عدم موفقیت مدرسه در این زمینه می‌شود. در پژوهشی که ساگلا، ترنکلا و توتان<sup>۳</sup> (۲۰۱۲) درباره تأثیر آموزش صلح بر سطح همدلی دانش آموزان پایه ششم ابتدایی درازمیر ترکیه انجام داده‌اند، مشخص شد که برنامه آموزش صلح منجر به افزایش سطح همدلی در دانش آموزان شده است. نتایج مطالعات لوت جونز، لاتلین، هیگینز و مک میلان<sup>۴</sup> (۲۰۰۹) نشان می‌دهد که ارتباط با معلم تأثیر مثبتی بر افزایش انگیزش درونی، درگیری تحصیلی، درگیری شناختی، خودکارآمدی، پشتکار و عملکرد تحصیلی دارد. دانش آموزانی که در چنین فضای ارتباطی قرار می‌گیرند، طبعاً از انگیزش بالاتری برخوردار خواهند بود.

در مجموع با در نظر گرفتن مشکلات انگیزشی و بین فردی در نوجوانان و با افزایش این مشکلات و نقش اساسی یادگیری برای باهم زیستن در زندگی مدرن امروزی؛ برنامه‌ریزی مناسب در امر بهبود روابط بین فردی و انگیزشی، اصلاح مشکلات ارتباطی و اجتماعی دانش آموزان در خانواده، جامعه و به‌ویژه در نظام آموزش و پرورش ضرورت پیدا می‌کند. از طرفی با توجه به آن‌چه مرور شد، میزان تأثیر آموزش‌هایی در زمینه صلح، بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان، در پژوهش‌های پیشین داخلی و خارجی مغفول مانده است. از این رو مطالعه حاضر قصد دارد، تأثیر آموزش صلح به معنای یادگیری برای باهم زیستن را بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان، مورد آزمون قرار دهد و در پی یافتن پاسخ این سؤال است که: آیا آموزش صلح بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه تأثیر دارد؟

بر اساس مسأله پژوهش، هدف و فرضیه پژوهش به شرح زیر مطرح شده است:

**هدف:** تعیین اثربخشی آموزش صلح، بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان.

**فرضیه:** آموزش صلح، بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان تأثیر معنی‌داری دارد.

## روش

این پژوهش، به روش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با در نظر گرفتن گروه آزمایش و کنترل با پیگیری یک ماهه انجام شد. جامعه آماری پژوهش، شامل کلیه دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه منطقه ۱۹، آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۳۹۸، به تعداد بالغ بر (۵۹۰۱ نفر) بود. حجم نمونه آماری پژوهش، ۴۰ دانش آموز پایه‌های مختلف آموزشی دوره اول متوسطه، از دو مدرسه حجاب و فضیلت بوده که طی دو مرحله انتخاب شده‌اند. در مرحله اول به صورت داوطلبانه و سپس به صورت نمونه‌گیری هدفمند، بر اساس

1. Mishra
2. Odisha
3. Sağkala, Türnüklü & Totan
4. Levett Jones, Lathlean, Higgins & McMillan

ملاک‌های ورود شامل (ثبت‌نام داوطلبانه، الزام به حضور موفق در دوره‌های آموزشی، پرکردن فرم رضایت آگاهانه شرکت در پژوهش، قرارداداشتن در محدوده سنی ۱۲ تا ۱۴ سال و مشغول به تحصیل در پایه‌های هفتم تا نهم متوسطه، عدم ابتلاء به بیماری‌های جسمی مزمن در زمان انجام مداخله، شرکت درپیش‌آزمون‌ها و کسب نمره ۲۷ و کمتر درآزمون ارزیابی روابط بین‌فردی و نمره ۲۹ و کمتر در انگیزه‌تحصیلی) و ملاک‌های خروج شامل (نداشتن یکی از ملاک‌های ورود و عدم شرکت منظم در دوره‌های آموزشی) توسط پژوهشگر معرفی شده و پس از هم‌تاسازی به‌لحاظ سن، پایه‌تحصیلی و نمره پیش‌آزمون‌ها، به‌شیوه تصادفی ساده در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفته‌اند. برای گروه آزمایش، برنامه آموزش صلح، شامل ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای به‌صورت پی‌درپی، براساس پروتکل آموزش صلح (محقق ساخته)، به‌شرح جدول شماره (۱) اجرا شد. روایی محتوایی این بسته آموزشی با نظرسنجی از متخصصین و محاسبه CVR و CVI مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. مواردی که CVR آن‌ها کمتر از (۰/۶۲) و CVI آن‌ها کمتر از (۰/۷۹) بود، کنار گذاشته شدند. افراد گروه گواه نیز، هیچ‌گونه آموزشی دراین زمینه دریافت نکردند.

به‌منظور ارزیابی مهارت‌های بین‌فردی از سؤال‌های (۳۱ تا ۳۹) پرسشنامه شایستگی تحصیلی دپیرنا و الیوت (۱۹۹۹) استفاده شده است. این آزمون ۶۷ پرسش دارد که به‌صورت طیف لیکرت ۵ تایی از هرگز (۱) تا تقریباً همیشه (۵)، نمره‌گذاری شده است. ضریب آلفای کرونباخ سؤالات مربوط، توسط الیوت و دپیرنا (۱۹۹۹)، ۰/۹۵ گزارش شده است. در پژوهش موسوی و همکاران (۱۳۹۶) نیز ۰/۷۷ به‌دست آمد. دراین تحقیق ضریب پایایی محاسبه شده، ۰/۷۴ بود که اعتبار پرسشنامه را تأیید می‌کند.

انگیزه‌تحصیلی با سؤالات (۴۸ تا ۵۶) این پرسشنامه، مورد سنجش قرار گرفته است. ضریب آلفای کرونباخ توسط دپیرنا و الیوت (۱۹۹۹)، ۰/۹۷ گزارش شده است. در پژوهش موسوی و همکاران (۱۳۹۶) نیز ۰/۸۶ به‌دست آمد. در این پژوهش ضریب پایایی محاسبه شده ۰/۷۰ بود که اعتبار پرسشنامه را تأیید می‌کند. جهت برآورد روایی صوری پرسشنامه‌ها از دیدگاه متخصصان بهره گرفته شد.

جدول ۱- خلاصه برنامه آموزش صلح

جلسه	اهداف	محتوی
اول	معرفی برنامه و شناخت مفاهیم اولیه صلح (یادگیری زندگی باهم)	- معارفه و آشنایی فراگیران با اعضای گروه و مربی - بیان اهداف و انتظارات شرکت‌کنندگان از حضور در دوره - توضیح در رابطه با مراحل آموزشی دوره - آشنا نمودن فراگیران با ساختار، قوانین و اصول برنامه آموزشی
دوم	آشنایی با اصطلاحات و مفهوم صلح	- آشنایی فراگیران با سرفصل‌ها و آشنایی با اصطلاحات آموزشی مبحث صلح - کار در کلاس توسط شرکت‌کنندگان با مشارکت مربی: مرور تکالیف جلسه قبل (نگارش مواردی از موضوعات مفهومی مرتبط با صلح در خانه و مدرسه) - آشنایی با اصول و مهارت‌های صلح و کاربرد آن در زندگی
سوم	شناخت خود و دیگران در رابطه با دیگران	- کار در کلاس توسط شرکت‌کنندگان با مشارکت مربی: مرور تکالیف جلسه قبل - مجموعه‌ای از آگاهی، اطلاعات، درک و فهم‌های صلح‌آمیز برای زندگی در جامعه.
چهارم	پاسخ به نیازهای درک متقابل	- کار در کلاس توسط شرکت‌کنندگان با مشارکت مربی: مرور تکالیف جلسه قبل

- تشخیص راه‌های یادگیری زندگی باهم	
پنجم	درک تعارض‌ها، تضادها و بی‌عدالتی‌های اطراف من
- کار در کلاس توسط شرکت‌کنندگان با مشارکت مربی: مرور تکالیف جلسه قبل - تمرین یادگیری زندگی باهم از طریق بررسی داستان‌های مرتبط با تعارض‌ها، تضادها و بی‌عدالتی‌ها (تحلیل داستان‌های زندگی واقعی و بررسی موقعیت‌های توأم با بی‌عدالتی) - تهیه و تنظیم بولتن خبری در مدرسه به همکاری مربی و کارشناس امور تربیتی	
ششم	صلح همراه من است
- مهارت‌ها، قابلیت‌ها و توانمندی‌هایی که فرد برای رفتار صلح‌آمیز نیازمند آن است. - نقاشی بر تی‌شرت.	
هفتم	حرکت به سوی آشتی (مجموعه‌ای از طرز تلقی‌ها، باورها و دیدگاه‌های صلح‌آمیز که برای یک فرد ضروری است)
- مرور تکالیف جلسه قبل، آشنایی فراگیران در مرحله آشتی به‌عنوان ابزاری برای اصلاح ارتباطات در کلاس، حیاط مدرسه و خانواده. - بیان مصداق‌های حرکت به سوی آشتی (یادگیری زندگی باهم) در مدرسه - تشکیل بانک ارزش‌های اخلاقی صلح‌آمیز (در برد آموزشی و تکمیل آن تا پایان آموزش) - ارائه اخبار آشتی (یادگیری زندگی باهم) در مدرسه و خانواده به‌عنوان نمونه.	
هشتم	ساخت پل‌های صداقت و جمع‌بندی
-- تبیین مفاهیم حرکت به سوی آشتی با نمونه‌های کاربردی در زندگی - نحوه استفاده از مصادیق و مفاهیم مرتبط در خصوص ساختن پل‌های صداقت در یادگیری زندگی باهم فراگیران. - اتمام جمع‌بندی مباحث آموزش صلح در زندگی باهم	

(برگرفته از کتاب یادگیری زندگی با هم، کارگروه تخصصی شبکه جهانی مذاهب برای کودکان، ترجمه ابوالمعالی و دیگران، ۱۳۹۶)

پس از اتمام دوره آموزش صلح، هر ۲ گروه در معرض آزمون مهارت‌های بین‌فردی و انگیزه‌تحصیلی قرار گرفتند (پس‌آزمون). پس از گذشت یک ماه مجدداً هر ۲ گروه در معرض همان آزمون قرار گرفتند (آزمون پیگیری). به منظور رعایت اصول اخلاقی پژوهش، در مورد محرمانه بودن اطلاعات، به نمونه‌های پژوهش اطمینان داده شد. در نهایت با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲، داده‌های گردآوری شده به‌روش تحلیل واریانس با اندازه‌گیری‌های مکرر و آزمون تعقیبی بونفرونی مورد تحلیل استنباطی قرار گرفت.

#### یافته‌ها

براساس جامعه آماری، تمامی آزمودنی‌ها دختر بوده‌اند. سن آزمودنی‌ها بین ۱۲ تا ۱۴ سال بوده و از هر سه پایه تحصیلی، در گروه‌های نمونه حضور داشته‌اند (پایه هفتم ۳۵٪، پایه هشتم ۳۵٪ و پایه نهم ۳۰٪). معدل اکثریت آزمودنی‌ها، بین ۱۹/۵۱ تا ۲۰ بوده است و آزمودنی‌های هر گروه، به‌طور مساوی از دو مدرسه حجاب و فضیلت انتخاب شده‌اند.

جدول ۲- شاخص‌های توصیفی عملکرد مشارکت‌کننده‌ها در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری (مهارت‌های بین‌فردی و انگیزه-تحصیلی)

متغیر	گروه	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	پیگیری
مهارت‌های بین‌فردی	آزمایش	۲۳/۱۵±۲/۰۳	۲۸/۰۵±۲/۱۹	۲۸/۶۵±۲/۱۸
	کنترل	۲۳/۰۰±۲/۱۳	۲۳/۱۰±۲/۰۸	۲۳/۱۰±۲/۰۷
انگیزه تحصیلی	آزمایش	۲۳/۸۰±۱/۹۳	۲۶/۵۵±۲/۴۲	۲۶/۵۵±۲/۴۲



متغیر	گروه	پیش آزمون	پس آزمون	پیگیری
	کنترل	انحراف معیار $\pm$ میانگین	انحراف معیار $\pm$ میانگین	انحراف معیار $\pm$ میانگین
		۲۴/۰۵ $\pm$ ۲/۱۴	۲۴/۲۰ $\pm$ ۲/۱۴	۲۴/۲۰ $\pm$ ۲/۱۴

همان گونه که در جدول ۲ مشاهده می شود، میانگین نمرات مهارت های بین فردی و انگیزه تحصیلی گروه کنترل در سه مرحله آزمون تفاوت زیادی ندارد؛ اما میانگین متغیرها در گروه آزمایش در مرحله پیش آزمون با پس آزمون و پیگیری تفاوت دارد. همچنین، مشارکت کنندگان گروه آزمایش در هر دو متغیر مهارت های بین فردی و انگیزه- تحصیلی، در مقایسه با گروه کنترل، نمرات بالاتری در دو موقعیت زمانی پس آزمون و پیگیری داشتند. به منظور آزمون معنی داری تفاوت های مشاهده شده از تحلیل اندازه گیری مکرر، با رعایت پیش فرض های آن استفاده شده است.

مقیاس اندازه گیری در این پژوهش فاصله ای بوده و افراد گروه نمونه، پس از همتاسازی براساس متغیرهای مداخله گر به طور تصادفی ساده در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفتند. با رسم نمودار Q-QPlot طبیعی بودن توزیع نمرات، مورد بررسی قرار گرفت. نمودارها نشان داد که نمرات روی محور نرمال قرار دارند. با آزمون تحلیل واریانس، عدم تفاوت بین پیش آزمون های ۲ گروه، نشان داده شد ( $P > 0/05$ ). آزمون لوین برای تعیین همگونی واریانس ها اجرا شد؛ سطح معنی داری مقدار F بیشتر از ۰/۰۵ بود. در نتیجه تفاوت معنی داری در واریانس نمرات مهارت های بین فردی و انگیزه تحصیلی در سه مرحله آزمون مشاهده نشد.

جدول ۳- آزمون های چندمتغیره مربوط به اثرات درون گروهی متغیرها

متغیر	لامبدا و یلکز	F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معنی داری
مهارت های بین فردی	زمان آزمون	۰/۳۸۵	۲	۳۷	۰/۰۰۰
	زمان گروه	۰/۴۰۲	۲	۳۷	۰/۰۰۰
انگیزه تحصیلی	زمان آزمون	۰/۵۳۹	۱	۳۸	۰/۰۰۰
	زمان گروه	۰/۵۹۳	۱	۳۸	۰/۰۰۰

جدول ۳، نشان می دهد، بین میزان مهارت های بین فردی و انگیزه تحصیلی در سه بار اجرای آزمون، تفاوت معنی داری وجود دارد ( $P < 0/01$ )، همچنین اثر متقابل زمان و گروه نیز معنادار است ( $P < 0/01$ ). همان طور که در جدول ۳ ملاحظه می شود، سطوح معنی داری همه آزمون ها قابلیت استفاده از آزمون تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر را مجاز می شمارد.

برای بررسی یکسانی واریانس تفاوت بین همه ترکیب های مربوط به گروه ها (کرویت) از آزمون کرویت ماچلی<sup>۱</sup> استفاده شد. نتایج نشان داد که برای متغیرها، مفروضه کرویت برقرار نیست ( $P < 0/05$ ). بنابراین از آزمون

1. Mauchly's Test of Sphericity

تحلیل واریانس تعدیل یافته اپسیلون گرین هاوس- گایسر استفاده شد. نتایج تحلیل واریانس اندازه گیری مکرر با عدم برقراری مفروضه کرویت در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴- نتایج آزمون اثرات درون گروهی متغیر به روش گرین هاوس- گایسر

متغیر	منابع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی- داری	ضریب اتا
مهارت های بین فردی	زمان	۱۸۹/۰۶۷	۱/۲۶	۱۵۰/۵۳	۵۰/۴۵	۰/۰۰۰	۰/۵۷۰
	زمان × گروه	۱۷۵/۲۰۰	۱/۲۶	۱۳۹/۴۹	۴۶/۷۵	۰/۰۰۰	۰/۵۵۲
انگیزه تحصیلی	زمان	۵۶/۰۶۷	۱	۵۶/۰۶۷	۳۲/۵۱	۰/۰۰۰	۰/۴۶۱
	زمان × گروه	۴۵/۰۶۷	۱	۴۵/۰۶۷	۲۶/۱۳	۰/۰۰۰	۰/۴۰۷

نتایج تحلیل واریانس در جدول ۴، نشان می دهد که تفاوت های مشاهده شده بین میزان مهارت های بین فردی و انگیزه تحصیلی، در زمان های مختلف آزمون، از لحاظ آماری معنی دار است. تعامل زمان و گروه نیز معنی دار است. به عبارتی میانگین مهارت های بین فردی در سه مرحله آزمون (پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری) در گروه کنترل و آزمایش با هم تفاوت معنی داری دارد ( $P < 0/01$ ). یعنی آموزش صلح باعث افزایش نمره مهارت های بین فردی و انگیزه تحصیلی در پس آزمون گروه آزمایش شده است. اندازه اثر (ضریب اتا) نشان می دهد که آموزش صلح توانسته است ۵۷ درصد تغییرات واریانس مهارت های بین فردی و ۴۶/۱ درصد تغییرات واریانس انگیزه تحصیلی را تبیین کند؛ بنابراین می توان گفت آموزش صلح در افزایش مهارت های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان مؤثر بوده است.

به منظور تشخیص تفاوت بین میانگین نمرات مهارت های بین فردی و انگیزه تحصیلی بر اساس گروه (آزمایش- کنترل) و زمان آزمون ها از آزمون تعقیبی بونفرونی، استفاده شده است.

جدول ۵- آزمون تعقیبی بونفرونی برای بررسی تفاوت ها در متغیر بر اساس گروه و زمان آزمون ها

متغیر	منابع تغییرات	تفاوت میانگین	انحراف معیار	سطح معنی داری	فاصله اطمینان تفاوت ۹۵٪	
					حد پایین	حد بالا
مهارت های بین فردی	آزمایش- کنترل	۳/۵۵۰*	۰/۵۶۸	۰/۰۰۰	۲/۴۰۱	۴/۶۹۹
	آزمایش- کنترل	۱/۴۸۳*	۰/۶۵۵	۰/۰۲۹	۰/۱۵۸	۲/۸۰۹
مهارت های بین فردی (گروه آزمایش)	پیش آزمون- پس آزمون	-۲/۵۰۰*	۰/۳۶۱	۰/۰۰۰	-۳/۴۰۳	-۱/۵۹۷
	پیش آزمون- پیگیری	-۲/۸۰۰*	۰/۳۶۰	۰/۰۰۰	-۳/۷۰۱	-۱/۸۹۹
انگیزه تحصیلی (گروه آزمایش)	پس آزمون- پیگیری	-۰/۳۰۰	۰/۱۴۷	۰/۱۴۴	-۰/۶۶۸	۰/۰۶۸
	پیش آزمون- پس آزمون	-۱/۴۵۰*	۰/۲۵۴	۰/۰۰۰	-۲/۰۸۷	-۰/۸۱۳
انگیزه تحصیلی (گروه آزمایش)	پیش آزمون- پیگیری	-۱/۴۵۰*	۰/۲۵۴	۰/۰۰۰	-۲/۰۸۷	-۰/۸۱۳
	پس آزمون- پیگیری	.	.	.	.	.

نتایج آزمون بونفرونی در جدول ۵، نشان می دهد که تفاوت مشاهده شده بین میانگین نمرات مهارت های بین فردی و انگیزه تحصیلی گروه آزمایش و کنترل، از لحاظ آماری معنی دار است ( $P < 0/05$ ). بنابراین می توان نتیجه گرفت که «آموزش صلح، بر مهارت های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان تأثیر مثبت دارد».

همچنین تفاوت بین میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی در گروه آزمایش، براساس نوبت آزمون‌ها (پیش آزمون - پس آزمون و پیش آزمون - پیگیری)، از لحاظ آماری معنی دار است ( $P < 0/01$ ). به عبارت دیگر میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی در مرحله بعد از اجرای برنامه آموزشی، در گروه آزمایش نسبت به قبل از آموزش صلح از اختلاف آماری معنی داری برخوردار بوده است. با توجه به مقدار تفاوت میانگین‌ها که عددی منفی است می‌توان نتیجه گرفت:

$M_1 - M_2 < 0$  یا  $M_2 > M_1$  است. به این معنی که میزان مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان، بعد از آموزش بیشتر از قبل آموزش می‌باشد. بنابراین آموزش صلح در رشد مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان، تأثیر مثبت داشته است. این نتیجه گیری در نمودار ۳، به وضوح مشخص شده است.

براساس آزمون بونفرونی در جدول ۵، تفاوت بین میانگین نمرات پس آزمون - پیگیری مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی، از لحاظ آماری معنی دار نیست ( $P > 0/05$ ). با توجه به عدم تفاوت میانگین‌ها در پس آزمون - پیگیری، می‌توان نتیجه گرفت: مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی، دانش آموزان گروه آزمایش، بعد از گذشت ۴ هفته با قبل تفاوت معنی داری نداشته است، بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ می‌توان دریافت که «تأثیر آموزش صلح بر بهبود مهارت‌های بین فردی، پس از گذشت زمان، پایدار بوده است».

#### بحث و نتیجه گیری

هدف این پژوهش، بررسی میزان اثربخشی آموزش صلح بر روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان بود. براساس نتایج این پژوهش، آموزش صلح، توانسته است ۵۷ درصد تغییرات واریانس مهارت‌های بین فردی و ۴۶/۱ درصد تغییرات واریانس انگیزه تحصیلی را تبیین کند؛ و میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه - تحصیلی دانش آموزان گروه آزمایش را به طور معنی داری افزایش دهد. در عین حال در گروه کنترل، میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی، در مرحله پیش آزمون در مقایسه با پس آزمون، از اختلاف معنی دار آماری برخوردار نبوده است. همچنین میانگین نمرات مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی در مرحله بعد از اجرای برنامه آموزشی، در گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل از اختلاف آماری معنی داری برخوردار بوده است. این یافته نشان می‌دهد که طراحی و اجرای برنامه آموزشی، جهت ارتقای مهارت‌های بین فردی و انگیزه - تحصیلی دانش آموزان از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار است. نتیجه بعدی پژوهش، نشان داد که آموزش - صلح، بر بهبود روابط بین فردی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان، تأثیر مثبت و پایدار دارد.

براساس نتایج حاصله، آموزش صلح، می‌تواند به بهبود روابط بین دانش آموزان در مدرسه و افزایش انگیزه تحصیلی آنان منجر شود. پژوهش‌های بسیاری در زمینه تأثیر آموزش صلح بر پیشرفت تحصیلی انجام شده، اما پژوهشی که به طور مستقیم تأثیر این متغیر را بر ارتقای مهارت‌های بین فردی و انگیزه تحصیلی در مدرسه مورد بررسی قرار دهد، یافت نشد. یافته‌های این تحقیق به طور غیرمستقیم با نتایج مطالعات انجام شده توسط؛ حبیبی کلیبر و همکاران (۱۳۹۸)، بهادری خسروشاهی و حبیبی کلیبر (۱۳۹۶)، موتابی و فتا (۱۳۸۷)، یو و همکاران (۲۰۱۶)، فروایلند و وورل (۲۰۱۶)، میشر (۲۰۱۵)، تری پاینر و همکاران، ۲۰۱۳، به نقل از بهادری خسروشاهی و حبیبی کلیبر، (۱۳۹۶)،

ساگلا و همکاران (۲۰۱۲)، اسپیلت و همکاران (۲۰۱۲)، هولدر و کلاسن (۲۰۱۰) و جونز و همکاران (۲۰۰۹)، گرشام و همکاران (۲۰۰۶)، همسو است.

این مطالعات نشان دادند که آموزش صلح، موجب بهبود روابط بین دانش آموزان و معلمان خود و افزایش انگیزه دانش آموز در فعالیت های تحصیلی (اسپیلت و همکاران، ۲۰۱۲)، افزایش سطح همدلی (ساگلا و همکاران، ۲۰۱۲) و مراقبت از آنان در برابر رفتارهای پرخطر و آسیب های اجتماعی (گرشام و همکاران، ۲۰۰۶)، کمک به رشد شخصی و هویت های خودشکوفایی (موتابی و فتا، ۱۳۸۷)، کاهش مشکلات بین فردی (حبیبی کلیبر و همکاران، ۱۳۹۸)، ادراک مطلوب تر از مدرسه (هولدر و کلاسن، ۲۰۱۰)، افزایش انگیزش درونی، بیرونی و سازگاری تحصیلی، بهبود آموزش و یادگیری (بهداری خسروشاهی و حبیبی کلیبر، ۱۳۹۶)، افزایش درگیری تحصیلی، درگیری شناختی، خودکارآمدی، پشتکار (جونز و همکاران، ۲۰۰۹)، تلقین و توسعه تفکر و نگرش مثبت در دانش آموزان (میشرا، ۲۰۱۵) و در نهایت منجر به ارتقای عملکرد تحصیلی می گردد (تری پاینر و همکاران، ۲۰۱۳، به نقل از بهداری خسروشاهی و حبیبی کلیبر، ۱۳۹۶؛ یو، دانگ و لیم، ۲۰۱۶؛ فروایلند و وورل، ۲۰۱۶).

در تبیین این یافته از تحقیق می توان گفت؛ از دلایل احتمالی برای بهبود روابط بین فردی ممکن است این باشد که اکتساب و به کارگیری مهارت های باهم زیستن، پایه و مبنایی است که ارتباط های بین فردی براساس آن شکل می گیرد. دانش آموزانی که مهارت های باهم زیستن را به طور واقعی تمرین می کنند و به شایستگی به کار می گیرند، به طور حتم قادرند، در ورود به گروه همسالان و دوست یابی موفق باشند، تعاملی مثبت و متقابل در رابطه با همسالان خویش داشته باشند و همین طور دامنه ای از رفتارهای اجتماع پسندانه را از خود نشان دهند.

نتایج این تحقیق نشان داد که آموزش صلح، می تواند به افزایش انگیزه تحصیلی دانش آموزان منجر شود. به نظر می رسد این ارتقای انگیزه تحت تأثیر بهبود روابط بین فردی در مدرسه بوده است. بدیهی است هرچه روابط بین دانش آموزان بایکدیگر و با معلمان بهبود یابد، به همان اندازه احساس تعلق در دانش آموزان، نسبت به مدرسه بیشتر می گردد و این امر، منجر به افزایش انگیزه تحصیلی دانش آموزان می شود. لپنویچ رابرتز و پریکل<sup>۱</sup> (۲۰۱۶) در نتایج مطالعات خود نشان دادند که ایجاد احساس تعلق در دانش آموزان منجر به کاهش اضطراب و همچنین احساس امنیت روانی در دانش آموزان می شود و فعالیت های جمعی آن ها را نیز رشد خواهد داد.

همچنین نتایج بدست آمده از این پژوهش را می توان از دیدگاه شناختی مورد تبیین و بررسی قرار داد. برای نظریه پردازان شناختی، یادگیری کسب و بازسازی ساختارهای شناختی است که از طریق آن، اطلاعات پردازش و در حافظه ذخیره می شوند. آنان بر این باورند که یادگیری، یک فرآیند درونی است که به صورت توانایی هایی در فرد ایجاد و در حافظه او ذخیره می شود و هر وقت که بخواهد، می تواند آن توانایی ها را مورد استفاده قرار دهد. صاحب نظران این رویکرد، یادگیری را ناشی از شناخت، ادراک و بصیرت می دانند. بدین صورت که آموخته های جدید فرد با ساخت های شناختی قبلی او تلفیق می گردد (سیف، ۱۳۹۹).

---

1. Lipnevich Roberts & Preckel

برای برقراری ارتباط آن‌هم به‌طور مؤثر، توجه به اصول و زمینه‌های آن حائز اهمیت است. می‌توان این‌گونه استدلال کرد که، این آموزه‌ها اغلب، گزاره‌هایی هستند که هم در سطح شناختی و هم در سطح رفتاری، عملکرد فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهند. خصوصاً آن‌که، زمینه‌های انگیزشی مناسب را برای این تأثیرگذاری، فراهم می‌نمایند.

بدیهی است پرداختن درست، علمی و منطبق با اصول برنامه‌ریزی درسی و سازماندهی محتوا به مقوله‌ها و آموزه‌های مرتبط با آموزش صلح در زمینه‌ها، شیوه‌ها و پیامدهای مربوط به ارتباط‌های مثبت و عاطفی بین فردی در محتوای کتاب‌های درسی، از عوامل مهم آماده‌سازی فراگیران و دانش‌آموزان برای ورود به جامعه و فعالیت‌های اجتماعی است و می‌تواند هم به حل مشکلات رفتارهای فردی و گروهی آنان و هم جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی کمک نماید. همچنین، پیش‌نیازهای لازم برای شناخت سبک زندگی سالم را در اختیار آنان قرار دهد. اکنون که بیشتر دانش‌آموزان به علت نداشتن مهارت‌های اجتماعی مناسب دچار مشکلات رفتاری و کاهش انگیزه نسبت به تحصیل هستند، تهیه و تدوین برنامه‌ای مبتنی بر یادگیری برای باهم زیستن، بسیار سودمند است. بیشتر دانش‌آموزانی که عملکرد تحصیلی خوبی ندارند، به خاطر نداشتن انگیزه و یا مهارت‌های اجتماعی مناسب، مانند رفتار پرخاشگرانه، ناتوانی در یادگیری مشارکتی و رفتار مخرب کلاسی است. بنابراین آموزش چنین مهارت‌هایی برای غلبه بر این مشکلات ضروری است و آموزش مهارت‌های اجتماعی و یادگیری برای باهم زیستن، نقش مهمی در کاهش مشکلات بین فردی دانش‌آموزان و افزایش انگیزه آنان دارد.

بنابراین پیشنهاد می‌شود، این آموزش‌ها در برنامه درسی یا فوق برنامه دانش‌آموزان در پایه‌ها و دوره‌های مختلف تحصیلی گنجانده شود و معلمان و اولیای مدرسه با شرکت در کارگاه‌های آموزشی، با این مفاهیم و اهمیت و ضرورت پرداختن به آن‌ها در محیط مدرسه و کلاس‌های درس آشنا شوند. همچنین والدین و مربیان باید با روش‌های متنوع و جذاب، دانش‌آموزان را در معرض مفهوم صلح و مصادیق آن قرار دهند.

از محدودیت‌های این پژوهش، کوتاه و فشرده بودن دوره آموزش و پیگیری، نداشتن فرصت کافی برای تمرین آموزش‌های داده شده به دلیل امکانات محدودی که مدارس برای پژوهش فراهم می‌آورند و محدود بودن دامنه تحقیق به دانش‌آموزان دختر مدارس متوسطه اول منطقه ۱۹ تهران که تعمیم نتایج آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین پیشنهاد می‌شود برای افزایش قدرت تعمیم‌پذیری نتایج، در سطح پیشنهاد پژوهشی، این پژوهش در سایر مناطق کشور اجرا شود و تأثیر این آموزش‌ها در سایر پایه‌ها و دوره‌های تحصیلی و در مدارس پسرانه نیز مورد بررسی قرار گیرد. همچنین تأثیر این آموزش‌ها، بر متغیرهای وابسته دیگری همچون، مسئولیت‌پذیری، رفتارهای پرخطر احتمالی دانش‌آموزان، مشارکت اجتماعی و عدم خشونت در مدرسه و... مورد بررسی قرار گیرد.

### فهرست منابع

بهادری خسروشاهی، جعفر؛ حبیبی کلپیر، رامین. (۱۳۹۶). تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی بر انگیزش تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه. *نشریه علمی-پژوهشی آموزش و ارزشیابی*، ۱۰(۳۹)، ۱۷۳-۱۵۱.

حیبی کلیر، رامین؛ فرید، ابوالفضل؛ مصرآبادی، جواد؛ بهادری خسروشاهی، جعفر (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی و هیجانی بر بهبود روابط بین فردی دانش‌آموزان. *راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۱۲(۱)، ۱۵-۸.

حجازی، الهه؛ باباخانی، نرگس؛ سادات احمدی، سیده نگین. (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بین فردی بر میزان پرخاشگری و رفتارهای تکانشی در میان دانش‌آموزان دبیرستانی. *فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۲(۴۰)، ۳۸-۱۱.

سیف، علی‌اکبر. (۱۳۹۹). *روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی یادگیری و آموزش*. تهران: نشر دوران. قاسمی، علی؛ فولادچنگ، محبوبه. (۱۳۹۰). بررسی نقش تأکیدات هدفی والدین در خودتنظیمی یادگیری دانش‌آموزان. *مجله‌ی روانشناسی*، ۴(۱۷)، ۴۱۵-۳۹۹.

کارگروه تخصصی شبکه جهانی مذاهب برای کودکان (۱۳۹۶). *یادگیری زندگی با هم*. ترجمه خدیجه ابوالمعالی؛ امیر مسعود رستمی؛ افسانه بوستان. تهران: نشر علم.

لاری، نرجس؛ حجازی، الهه؛ اژه‌ای، جواد؛ جوکار، بهرام. (۱۳۹۸). ادراک معلمان از عوامل مؤثر بر ارتباط معلم دانش‌آموز: تحلیل پدیدارشناسی. *نوآوری‌های آموزشی*، ۱۸(۷۰)، ۷۸-۵۳.

موتابی، فرشته و فتی، لادن (۱۳۸۷). *مهارت برقراری ارتباط، کتاب کار دانشجو*. تهران: نشر دانژه.

موسوی، شایسته؛ ابوالمعالی، خدیجه؛ میرهاشمی، مالک (۱۳۹۶). نقش میانجی‌گر هیجان‌های تحصیلی در رابطه بین محیط یادگیری سازنده‌گرا و شایستگی تحصیلی در دختران دوره دوم متوسطه شهر تهران. *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی*، ۸(۲)، ۹۵-۷۲.

نیلی‌پور، مهدی. (۱۳۹۰). *مهارت‌های زندگی*، چاپ دوم، اصفهان: نشر مرغ سلیمان.

هدایتی، فرشته (۱۳۹۹). آموزش و پرورش شور، شوق، چالاکی، پویایی، اخلاق، رنگ، انگیزه، امید، حرکت را دریاب که فردا دیر است. *فصلنامه رویکردی نو در علوم تربیتی*، ۱(۲)، ۷۷-۶۹.

Baker, J.A. (2006). Contributions of teacher- child relationships to positive school adjustment during elementary School. *Journal of School Psychology*, 44(3), 211-229.

Cherif, M. (2006). Learning to Live Together. *UOC Paper [Inaugural Lecture online]*. Iss. 3. UOC. Available at: [www.uoc.edu/uocpapers/3/dt/eng/cherif.pdf](http://www.uoc.edu/uocpapers/3/dt/eng/cherif.pdf).

Compton, W.C. (2012). *Introduction to positive psychology*. Belmont, CA: Thompson Wadsworth.

Dastan, S., Davodo, I. & Besaknezhad, S. (2014). The effect of stress management training on disappearance, interpersonal problems and dormant adaptation of female students in boarding schools. *J Psychol Achiev.*; 4(2):205-24.

DiPerna, J.C. & Elliott, S.N. (1999). Development and Validation of the Academic Competence Evaluation Scales. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 17(3), 207-225.

Fathi Vajargah, S. & Eslami, M. (2008). Investigating the Attention to Peace Education in elementary curriculum from the point of view of education specialists, curriculum experts and elementary school teachers in Tehran. *Educational innovations*; 7 (25):76-49.

Froiland, J.M. & Worrell, F.F.C. (2016). Intrinsic motivation, learning goals engagement and achievement in a diverse high Schools. *Psychology in the Schools*, 53(3), 321-336.

- Gresham FM, Van MB, Cook CR.(2017).Social Skills Training for Teaching Replacement Behaviors: Remediating Acquisition Deficits in At-Risk Students. *Behav Disord.* 2017 ;31(4):363-77.
- Hartley Brewer, El.(2007).*Motivating Children: Tools and Methods to Help Children Be Spontaneous.* Translated by Ahmad Nahidi. Publisher: Roshd.
- Holder,M.D. & Klassen, A.(2010).Temperament and happiness in children. *Journal of Happiness Studies.* 11, 419–439.
- Humphrey, N., Kalambouka, A., Wigelsworth, M., Lendrum, A., Deighton, J. & Wolpert, M. (2011). Measures of social and emotional skills for children and young people: A systematic Review. *Educational and Psychological Measurement,* 71(4), 617-637.
- Jenkins, T.(2008). International institute on peace education. Twenty-six years modeling critical, participatory peace pedagogy. In *factis pax: journal of peace education and social justice* 2 (2): 166-174.
- Jones,B.D.(2009). Motivating students to Engage in Learning: The MUSIC Model of Academic Motivation.*International Journal of Teaching and Learning in Higher Education* ,21(2), 272-285.
- Kassu,M.B.&Yimam,J.A.(2016).Multilevel Analysis for Identifying Factors Influencing Academic Achievement of Student in Higher Education Institution: The Case of Wollo University. *Journal of Education and Practice,*7(13),17-23.
- Kim,C. Park,S.W.,Cozart,J. & Lee,H.(2015). From motivation to engagement: The role of effort regulation of virtual high Students in mathematics courses. *Journal of Educational Technology & Society,*18(4),261-278.
- Lauritzen. SM.(2016).Building peace through education in a post-conflict environment: A case study exploring perceptions of best practices International. *Journal of Educational Development.* 51:77–83.
- Levett Jones,T. Lathlean,J ., Higgins,I.& McMillan ,M.(2009). Staff student relationships and their impact on nursing students’ belongingness and learning. *Journal of advanced nursing,*65(2),316-324.
- Lipnevich,A.F.,Preckel.& Roberts,R.(2016).*Psychosocial skills and school systems in the Twenty-first century Theory ,research and applications.* New York, Springer.
- Markey, P., Markey,C., Nave,C. & August, K.(2014).Interpersonal problems and relationship quality: An examination of gay and lesbian romantic couples. *J Res Pers.* 51:1-8. doi: 10.1016/j.jrp.2014.04.001.
- Marshall Rio, J.(2014).*Motivation and Emotion.* Translated by Seyed Mohammadi Y. 4rd ed. Tehran: Virayesh.1-23. Persian.
- Miller ,JD., Dir ,A., Gentile ,B., Wilson ,L., Pryor ,LR. & Campbell, WK.(2010). Searching for a vulnerable dark triad: comparing Factor 2 psychopathy, vulnerable narcissism, and borderline personality disorder.*J Pers.*78(5):1529-64. doi: 10.1111/j.1467- 6494.2010. 00660.x pmid: 20663024.
- Millings, A., Buck, R., Montgomery, A., Spears, M. & Stallard, P. (2012). School connectedness, peer attachment, and self-esteem as predictors of adolescent depression, *Journal of Adolescence,* 35, 1061-1067.
- Mishra L.(2015). Implementing Peace Education in Secondary Schools of Odisha: Perception of Stake Holders. *Sakarya University Journal of Education:*47-54.
- Montessori, M.(1949/1972).Education and peace. Trans. H. Lane.(1978).Chicage: Henry Regnery.
- Norouzi M, Zargar F, Akbari H.(2017).The Effectiveness of Acceptance and Commitment Therapy on Reduction of Interpersonal Problems and Experiential Avoidance in University Students. *J Res Behav Sci.* 2017;15(2):168-74.
- Riley,P.(2009). An adult attachment perspective on the student- teacher relationship & classroom management difficulties. *Teaching and teacher education,* 25(5), 626-635.

- Rowell, L. Hong, E. (2013). Academic Motivation: Concepts, Strategies, and Counseling Approaches. *Professional School Counseling*, 16(3), 158-171.
- Ryan, R.M.(1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of personality*, 63(3), 397-427.
- Sağkala ,AS., Türnüklü, A. & Totan, T.(2012). Empathy for Interpersonal Peace: Effects of Peace Education on Empathy Skills. *Educational Sciences: Theory & Practice*. 12 (2):1454-1460.
- Sandeep, K., Rashmi, Ch.(2017). A Review of the Relationship between Parental Involvement and Students' Academic Performance. *The International Journal of Indian Psychology*, 4(3): 99,2017.
- Schunk,D.H., Pintrich,J.R. & Meece,P.R.(2012). *Motivation in education: Theory, research and applications* . New York,NY: Pearson Higher ED.
- Spilt,J.L.,Hughes,J.N.,Wu,J.y.,& Kwok, O.M. (2012).Dynamics of teacher-student relationships: Stability and change across elementary school and the influence on children s' academic success. *Child development*, 83(4),1180-1195.
- Steenburger, B.(2004).*The Art and Science of the Brief Psychotherapies*: American Psychiatric Press, Inc.
- Tajeri,B.(2016).Effectiveness of problem solving training on interpersonal sensitivity & aggression in students. *J.Sch Psychol*.5(3):39-55.
- Trevino,N.N.& DeFreitas,S.C.(2014).The relationship between intrinsic motivation and academic achievement for first generation Latino college students. *Social Psychology of Education*,17(2),293-306.
- You,S.,Dang,M.& Lim,S.A.(2016).Effects of student perceptions of teachers' motivational behavior on reading, English and mathematics achievement: The mediating role of domain specific efficacy-self and intrinsic motivation .*Child & Youth Care Forum*, 45(2),221-240.



## **The effectiveness of peace education on interpersonal relationships and students' academic motivation First year high school girl**

### **Abstract**

The aim of this study was to determine the effectiveness of peace education on interpersonal relationships and students' academic motivation in a quasi-experimental method with a pre-test-post-test design, taking into account the one-month control and follow-up group. The statistical population of the study was all female students in the first year of high school in District 19, Education, Tehran, in the academic year of 1998-99, amounting to 5901 people. The statistical sample size of the study was 40 junior high school students who were selected by purposive sampling. The data collection tool was the section on interpersonal relationships and academic motivation from the Academic Competency Questionnaire (ACES), Elliott and Diperna (1999). After performing the pre-test, the experimental group underwent peace training in 8 consecutive 90-minute sessions according to the peace education protocol, and the control group did not receive any training in this area. Finally, both groups were tested for interpersonal relationships and academic motivation (post-test). After one month, both groups were exposed to the same test again (follow-up). Data were analyzed by repeated measures analysis of variance and Bonferroni post hoc test. Analysis of variance showed that peace education explains 57% of variance changes in interpersonal skills scores and 46.1% variance variations in academic motivation scores; Therefore, it can be said that peace education has been effective in increasing interpersonal skills and academic motivation of students. And this effect remained stable after the follow-up stage ( $p < 0.01$ ). The results of this study indicate the need to learn how to live together. Peace education has a positive effect on interpersonal relationships and students' academic motivation, improves students' interpersonal relationships in school and increases their motivation to study.

**Keywords:** peace education, interpersonal relationships, academic motivation.